

13 DRUHÁ POLOVINA VLÁDY DYNASTIE TRẦN A JEJÍ PÁD, KRÁTKÁ VLÁDA HỒ QUÝ LÝHO A MINGSKÁ OKUPACE

13.1 Personální situace tranského dvora po skončení mongolských invazí - legitimita hrdinných členů rodu Trần

V roce 1292 se Trần Khâm stal starším císařem a jeho syn Trần Thuyên došel na místo mladšího císaře. Mezi otcem a synem zpočátku došlo k mnoha nedorozuměním. Trần Thuyên byl v mládí náchylný k pití alkoholu a se svými kumpány tajně chodil v noci do města a do rána se s nimi bavil. Trần Khâm neměl syna přímo na očích, protože sám žil v rodovém sídle mimo hlavní město. Když se o situaci dozvěděl, chtěl syna sesadit, ale ten se polepšil a již nikdy v životě alkohol nepil. Trần Thuyên však i nadále prosazoval svou vlastní vůli, například v roce 1299 se odmítl nechat tetovat, což dosud patřilo ke cti vietských císařů zakládajících si na svých vojenských schopnostech. Odklon od vojenských ideálů ve správě země, prohloubených zvláště v době bojů s Mongoly, věstila také postupná přirozená výměna vrcholových politiků tranského dvora.

Ke konci 13. století začaly pomalu vymírat největší osobnosti císařského rodu, které si v bojích s Mongoly získaly doživotní zásluhy a autoritu, nehledě na své více či méně spolehlivé chování v dobách míru. Výjimkou bylo několik osobností:

Trần Nhật Duật 陳日燾 (1255–1330), jehož panství ležela na jihu v Thanh Hóa a také všechny jeho ženy byly jižanky. Proslul svou znalostí jazyků – čamštiny, hovorové čínštiny i jazyků horských kmenů. Po roce 1300 se Trần Nhật Duật stal velmi zodpovědným vychovatelem korunního prince, Trần Thuyênova syna Trần Mạnhe, který na trůn nastoupil v roce 1320.

Téměř sta let se dožil vzpurný Trần Khánh Dư 陳慶餘, který přes své nezapomenutelné zásluhy v bojích s Mongoly neustále rozhněvával císaře svou touhou po majetku, která se projevovala útlakem jeho poddaných a nadměrným drancováním při útoku na Čampu v roce 1312.

Podobně dosáhl úspěchu díky své výmluvnosti, vtípnosti a obratnosti spíše než moudrosti a loajalitě Trần Khấc Chung (陳克終, ?–1330). Pocházel původně z rodu Đố, teprve za své zásluhy v bojích s Mongoly byl odměněn úředními funkcemi a právem nosit příjmení Trần. V roce 1298 se stal správcem hlavního města, v roce 1303 získal přímý přístup k císaři. Když v roce 1306 zemřel čamský král, jemuž byla krátce předtím v roce 1305, mimo jiné na přimluvu Trần Khấc Chunga, dána za manželku vietská princezna z rodu Trần, byl Trần Khấc Chung vyslán do Čampy, aby ji zachránil před kremací společně se zemřelým králem. To se mu skutečně povedlo, ale na zpáteční plavbě se s ní kvůli nepříznivým větrům (Maspero 1928: 191) zdržel déle, než byl vietský dvůr schopen čekat a obvinil jej, že se na lodi dopustil nedovoleného styku s královnou a byl degradován (Taylor 2013: 141). Přesto se dokázal po čase vrátit do vysokých funkcí, zvláště si získal oblibu císaře Trần Mạnhe. Po smrti staršího císaře Trần Thuyêna Trần Khấc Chung dokázal zcela porušit dosud platnou praxi, že matka následníka musí pocházet z rodu Trần. Již dříve totiž mezi císařovy konkubíny protlačil dívku ze své rodné vesnice a ta v roce 1319 porodila mladému císaři první dítě (Trần Vương). Trần Khấc Chung se ujal výchovy prince a doufal, že se mu podaří prosadit jej za korunního prince. Naopak velmi zasloužilý, vlivný a konzervativní generál Trần Quốc Chắn dal svou nedospělou dceru Trần Mạnhovi za hlavní císařovnu. Trần Khấc Chung se svými straníky Trần Quốc Chắna na základě falešného obvinění uvěznil a umučil hladem. Trần Khấc Chung sice brzy poté zemřel a taktéž korunní princ Trần Vương brzy po dosažení dospělosti a jmenování císařem zemřel (zemř. 1341), takže za nového korunního prince musel být jmenován pětiletý syn hlavní císařovny (dcery Trần Quốc Chắna), ale Trần Quốc Chắnova smrt pro jednu vážně otřásla vzájemnou důvěrou v císařském rodě, kterou se již nepodařilo obnovit (Taylor 2013: 142).

13.2 Vztahy s Čampou po mongolské invazi

Období mongolské invaze bylo jedním z mála úseků v dějinách vietnamsko-čamských vztahů, kdy došlo k vzájemnému spojení a spolupráci. Harmonické vztahy přetrvaly ještě i krátce po smrti Chubilaj chána. V roce 1301 čamského krále osobně navštívil král Trần Khắm a přislíbil mu manželský svazek, který se uskutečnil v roce 1305 (Maspero 1928: 189). Výměnou za něj Čamové

slíbili nadále neusilovat o znovuzískání území dnešních provincií Quảng Trị a Thừa Thiên. Po smrti čamského krále a návratu vietké královny na sever se však čamští představitelé necítili zavázáni slib dodržovat a nárok na území obnovili. Císař Trần Thuyê̄n proto v letech 1311–1312 na Čampu zaútočil, sesadil krále a na jeho místo dosadil jeho bratra, jenž byl povolný vietským požadavkům. V roce 1313 dokonce Vietové vážili cestu až do Sukhotaie, aby bojovali se siamskou armádou, která se snažila dobýt Čampu. Přesto Čamové zanedlouho proti Vietům opět povstali a Vietové museli do Čampy vysílat stále nové expedice, až je ve 30. a 40. letech zaměstnaly spíše problémy s Laosany. V 60. letech se v Čampě objevil schopný vládce vietnamským jménem Ché Bông Nga 制蓬峩 (v kronice *Mingshi* psán jako *Ada Azhe* 阿達阿者, v čamském folkloru označovaný jako Po Binasuor (Po Binøethuor)).¹

13.3 Růst vlivu neokonfucianismu a rozpad soudržnosti rodu Trần

Státní zkoušky byly po delší přestávce v období kolem mongolských invazí obnoveny pravděpodobně v roce 1304, ale i nadále se konaly podle dochovaných zpráv jen s většími rozestupy, ačkoli jejich náplň byla strukturovanější a požadavky byly poměrně vysoké. Měly se skládat z diktátu, psaní esejů na témata z konfuciánských klasiků, poezie v tangském stylu, vzorových císařských ediktů a podání trůnu. I přesto, že ve srovnání se sousední Čínou (kde se ovšem za dynastie Yuan systém státních zkoušek na nejvyšší úrovni na delší dobu pozastavil) se zkoušky pořádaly méně často, stávali se vzdělanci pro svou erudici nejnvlivnějšími poradci na císařském dvoře, zvláště počínaje vládou císaře Trần Mạnh 陳昺 po roce 1320 (Ke státním zkouškám za dynastie Trần podrobněji Hlavatá 2002: 94–95). Stále však nenalzáme mnoho vzdělců mimo hlavní město. V roce 1342 byly podniknuty kroky, aby byli ze dvora propuštěni všichni, kteří ve skutečnosti neměli žádnou náplň práce.

Zatímco vzájemná důvěra členů rodu Trần skončila v důsledku arogantního chování řady z jeho členů, vzdělanci, kteří našli uplatnění na císařském dvoře obvykle nebyli o nic ctnostnější. Nguyễ̄n Trung Ngạn 阮忠彦 (1289–1370) se rád pyšnil svým neobyčejným intelektem, který se projevoval již od útlého dětství. V roce 1304 se účastnil státních zkoušek a dosáhl titulu Hoàng giáp 黃甲 (vietnamská obdoba *tiên sĩ* 進士). V roce 1314 byl společně s dalšími hodnostáři, mezi nimi učencem jménem Phạm Mai 范邁, poslán jako vyslanec na yuanský dvůr. Kromě krátkého období, kdy byl přeložen z hlavního města do

1 Maspero 1928: 203, Aymonier 1890: 164–167, který datuje jeho vládu podle čamské populární kroniky do let 1328–1373.

Thanh Hóa, neustále stoupal ve funkcích až na předsedu sekretariátu 御史臺 a velitele vojenských stráží v hlavním městě.

Trương Hán Siêu (張漢超, ?–1354) si získal důvěru císařů svou erudicí, ale nebál se paktovat s eunuchy a navazovat styky pomocí vlivných sňatků svých dcer s bohatými osobami. Jeho čestnost byla nejvíce poškozena, když se odhalilo, že křivě nařkl dva úředníky – vzdělance. Pozdější konfuciánští historikové jej chválí jako kritika buddhismu, ve skutečnosti jej sice kritizoval jako šířitele pověr a korupce, ale zároveň byl zbožným buddhistou, který složil přinejmenším dva nápisy při příležitosti obnovy buddhistických chrámů (Taylor 2013: 145–146).

Skupinu charakterově přímějších vzdělců zastupuje učenec Chu Văn An 朱文安 (1292–1370), po otci Čínan a znalec neokonfuciánských textů. I přes úspěch ve státních zkouškách neusiloval o úřední funkci. Stal se však vychovatelem princů Trần Hạoa a Trần Vượnga a členem císařské akademie 國子監. Když císař nevyslyšel jeho kritiku sedmi hodnostářů, odešel do ústraní na venkov. Mezi jeho žáky vynikli Phạm Sư Mạnh 范師孟 a Lê Quát 黎括. Lê Quát později v roce 1370 navrhl tvrdá opatření proti buddhismu (K jejich literární tvorbě viz *Slovník vietnamské literatury* 2011: 128, 223).

Oba učenci doporučovali císaři Trần Mạnhovi provést reformy podle konfuciánského modelu správy státu, ale císař je odmítl s tím, že není třeba se ve všem připodobňovat Číně. V duchu dosavadního politického myšlení ne-duality Trần Mạnh odporoval konfuciánským učencům především v tom, že se obával, že budují hierarchii a tvoří rozdíly mezi skupinami na císařském dvoře. Smysl císaře Trần Mạnhe pro solidaritu a ústupčivost pro dobro dynastie se projevila, když hlavní manželka jeho otce, císařovna Bao Tu porodila syna. Ačkoli byl Trần Mạnh již dospělý a začal vládnout, nabídl se, že bude vládnout jen do doby, než syn císařovny Bao Tu dospěje, což se však nakonec nestalo, protože princ zemřel mladý. Podobně odmítal trestat potulné bezdomovce, ke svým poddaným se choval mírně.

Klidná doba vlády císaře Trần Mạnhe umožnila vznik mnoha literárních děl jako *Thiền uyển tập anh* (禪苑集英) od Lý Tế Xuyêna (李濟川). Taktéž *Việt điện u linh tập*, knihu pojednávající o ochranných božstvech dynastie Trần, jimž byly připisovány úspěchy Vietů v bojích s Mongoly a s Čampou v roce 1312, sepsal Lý Tế Xuyên (*Slovník vietnamské literatury* 2011: 153; Lê Thành Khôi 2008: 232–234).

Situace běžného obyvatelstva se od konce mongolských vpádů neustále zhoršovala. Přirozená chudoba vyvolaná válkou vedla v letech 1290–1292 k hladomoru, v jehož důsledku stále více rolníků prodávalo svou půdu velkostatkářům, u nichž se pak stávali otroky. Do roku 1299 se mohli otroci vykupovat, ale jednou prodanou půdu již nemohli nabýt zpět a ta se seskupovala v majetku

především rodu Trần. Po roce 1299 bylo i vykupování otroků zastaveno. Situaci zhoršovala opakovaná sucha (1315, 1317, 1326) a silné bouře následované povodněmi (1333), které vedly k nárůstu banditismu. Důvody, proč přírodní katastrofy působily náhle takové vážné následky, mohou spočívat v zanedbání zavlažovacích a odvodňovacích kanálů a hrází (Taylor 2013: 137, 151).

V roce 1288 vyhlásil dvůr daňové úlevy. Přesto nastal hladomor, který se dvoru nepodařilo zmírnit ani rozdáváním potravin ze státních zásob. Císařský dvůr a velkostatkáři sice vedeni buddhistickým soucitěm čas od času poskytovali humanitární pomoc jako rozdávání peněz chudým v roce 1303 nebo alespoň náboženskou pomoc jako rozdávání lidových výtisků Diamantové sútry, případně i dalekosáhlejší kroky jako zakládání veřejných sýpek (1337), snižování daní při dlouhotrvajícím hladomoru (1343), situace se však nadále zhoršovala. Nárůst soukromých velkostatků nobility a ztráta vlastní půdy znamenala snížení schopnosti reagovat na přírodní katastrofy a obnovovat hospodářské škody (Taylor 2013: 151).

Několikaletý hladomor na začátku 40. let 14. století vyvolal povstání vedené člověkem jménem Ngô Be 吳陞, které se sice v roce 1345 podařilo porazit, ale Ngô Be unikl a nadále kolem sebe shromažďoval nespokojence.² Jeho odpor v některých regionech trval až do roku 1351 a živily jej opakující se sucha a povodně. Opětovný hladomor v roce 1354 (hmyz spásal úrodu) vyvolal novou vlnu banditismu, kterému nezabránilo ani poloviční snížení daní. Vedoucím povstalců byl údajně potomek Trần Quốc Tuána. Celkovou nestabilitu ovlivňovala i chaotická situace v Číně, kde řada povstání postupně vedla k pádu dynastie Yuan (1368). Objevily se například zprávy, že Trần Ích Tắc (陳益稷, 1254–1329), který přeběhl na mongolskou stranu, se chystá napadnout Vietnam.

V roce 1356 navíc zemřel starší císař Trần Mạnh (na bodnutí včelou) a u vlády zůstal pouze mladý, nezkušený a nepřiliš angažovaný císař Trần Hạo (21 let).³ Trần Hạo se vášnivě pouštěl do hazardních her a v krajních případech se nezastavil před nečestnými způsoby získávání peněz jako byly konfiskace majetku. Do paláce pouštěl bohaté lidi, od nichž očekával zdroj peněz. Na dvůr nechal povolát všechny operní soubory ze dvorů členů císařské rodiny a celé dny trávil jako divák jejich her ve stylu yuanské opery. Na dvoře nacházeli uplatnění různí dobrodruzi nevalné pověsti a minulosti. Trần Mạnh před svou smrtí dobře odhadl synův postoj k vládě a výjimečně nechal císařovnu matku Hiền Từ, aby se po jeho smrti nadále aktivně věnovala dvorským záležitostem a neodešla do kláštera, jako bylo u dynastie Trần běžné. Zemřel nakonec v roce 1369 ve 33 letech, bezdětný.

2 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 422/rok 1345/5.

3 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 428/3.

V důsledku sucha a rozmnožení hmyzu v roce 1358 opět povstal Ngô Be, který ovládal severovýchodní část země.⁴ I přes to, že byl Ngô Be v roce 1360 chycen, opakující se sucha, povodně splavující celé vesnice a pole přiváděly mezi povstalce další a další lidi. Ačkoli císař opakovaně vyzýval bohaté velkostatkáře k rozdáváním jídla a majetku a sám jim v tom šel příkladem, v roce 1360 vydal dvůr nařízení tetovat všechny otroky příslušející rozvětvené císařské rodině, aby v případě útěku byli jasněji rozlišitelní a neunikli trestu.⁵

13.4 Poslední boje s Čampou

Ke konci 50. let 14. století se opět ozvali Čamové a začali na Vietech požadovat navrácení sporného území, které Vietům věnovali při nešťastném císařském sňatku v roce 1305 (oficiální poselstvo posláno v roce 1368). Čamové napadli oblast dnešního Quảng Bình a Huế (1361).⁶ Vietskou armádu odrazili v provincii Quảng Nam.

Císařský dvůr si musel všimnout také změn v Číně, kde se postupně chápala moc novou dynastií Ming. Vietové sice odmítli pomoci povstalcům v boji proti dynastii Yuan, ale hned po vyhnání Mongolů poslali oficiální poselstvo, aby ustanovilo s novou dynastií tradiční vztahy.⁷

Po smrti Trần Hạo v roce 1369 se císařovna matka Hiền Từ, která jako uvědomělá členka rodu ze všeho nejvíc stála o vzájemnou shodu a solidaritu, ujala vyřešení problému následnictví a zvolila neprozřetelně Nhật Lễho 日禮, adoptovaného syna manželky Hiền Từina nejstaršího syna Trần Duca, který nebyl učiněn nástupcem. Nhật Lễ byl ovšem ve skutečnosti synem operního herce Dương Khương 楊姜. Ostatní synové císaře Trần Mạnhe byli z následnictví vyloučeni, protože byli syny matek nepocházejících na rozdíl od Hiền Từ z císařského rodu. Nhật Lễ se však ukázal jako ještě horší zhyrálec a opilec, libující si jen v operních představeních. Zabil dokonce svou nevlastní babičku císařovnu matku Hiền Từ, když chtěla své rozhodnutí učinit jej císařem dodatečně opravit. Když navíc začal Nhật Lễ hovořit o tom, že by jméno dynastie změnil na své původní rodové jméno Dương, postavili se vlivní členové klanu Trần na otevřený odpor a neúspěšně se pokusili Nhật Lễho svrhnout. Trần Mạnhovi synové Trần Phủ a Trần Kính utekli na panství rodiny svých matek v Thanh Hóa, kde byl tehdy hlavou rodu Lê Quý Ly. Nhật Lễ proti nim poslal řadu vojáků, kteří se však připojili na stranu uprchlých členů rodu Trần. Když

4 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 430/6.

5 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 432/9.

6 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 432/3.

7 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 436/5.

se vzbouřenci dostali nedaleko tranského druhého sídla v Nam Định, Trần Phủ byl prohlášen císařem a Nhật Lễ oficiálně sesazen.⁸

Trần Phủ při svém zvolení císařem zkritizoval učence, kteří údajně stáli za prosazením severských čínských pořádků na císařském dvoře v posledních desetiletích, včetně severské kultury a hudby. Trần Phủ odmítal čínský vliv a vliv čínsky vzdělaných učenců na politické dění, protože byl přesvědčen o svébytnosti „jižní země“ a právo na její správu přiznával výhradně rodu Trần. Chtěl se proto vrátit v politickém uspořádání před rok 1328, kdy byl umučen Trần Quốc Chấn⁹ a kdy se matkou korunního prince stala poprvé žena mimo rod Trần. To byl sice i případ matky Trần Phũa, ale jiný následník kromě evidentně zrádného Nhật Lễa nebyl k dispozici. Přesto po vstupu Trần Phũa do hlavního města a snadného sesazení Nhật Lễa přišli Trần Phũa přivítat největší učenci své doby: Chu Văn An a Lê Quát. Lê Quát v této době napsal slavnou kritiku buddhismu, v níž si mimo jiné stěžuje, že dosud v zemi není jediná škola nebo svatyně věnovaná klasickému učení a žádné místo, kde by se lidé řídili pravidly klasických knih (Taylor 2013: 156). Je vidět, že konfuciánské učení bylo v této době ještě stále omezeno na úzkou skupinu intelektuálů a bylo vzdáleno běžnému myšlení a náboženské praxi. I přes Trần Phũovu nechuť k učencům získávali na císařském dvoře konfuciánští vzdělanci vzhledem ke zhoršující se společenské situaci stále větší slovo.

Matka Nhật Lễho, někdejší herečka Vương Mẫu, uprchla na čamský dvůr a přesvědčila čamského vládce známého pod vietnamským jménem Ché Bông Nga, že je vhodná příležitost na Viety zaútočit. Na jaře 1371 skutečně Ché Bông Nga přitáhl, vyloupil hlavní město a poté jej zapálil, aniž by Tranové dokázali podniknout jakékoli kroky k obraně.¹⁰ Paláce byly opraveny císařskými otroky jen provizorně – nahrazeny stavbami jednoduchých venkovských konstrukcí, protože zbytek obyvatelstva měl být rekrutován do boje. V důsledku této katastrofy ustoupil Trần Phủ na pozici staršího císaře a hlavním císařem jmenoval svého mladšího bratra Trần Kínhe.

Schopný a cílevědomý Trần Kính si k vládě přibral svého ještě schopnějšího bratrance Lê Quý Lyho. Lê Quý Lyho oženil s pozůstalou vdovou po Nhật Lễm (z rodu Trần) a sám si naopak vzal manželku z rodu Lê, odkud pocházela jeho matka. Pro boje s Čamy byl Lê Quý Ly vhodná volba i proto, že byl doma na jihu v provincii Thanh Hóa.

Vedením bojů byl pověřen úředník jménem Đổ Tử Bình, který byl poslán na jih (prov. Thừa Thiên). Ché Bông Nga poslal velké množství zlata s návrhem vyřešit konflikt mírově, ale Đổ Tử Bình si zlato nechal pro sebe a císaře nadále

8 Taylor 2013: 153-154. TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 436-437.

9 TT VI (ed. 吳士連等 1984–1986): 406-407/1.

10 TT VII (ed. 吳士連等 1984–1986): 442/5.

povzbuzoval v bojové náladě. Đỗ Tử Bình brzy dosáhl Vidžajapury, ale byl poražen a stěží utekl zpět na sever (1376).

V roce 1377 navíc zemřel Trần Kính a Lê Quý Ly doporučil za následníka svého šestnáctiletého synovce Trần Hiệna (syn Trần Kínhe). Záměrně tak přehlédli dva starší možné kandidáty, Trần Phủovy syny Trần Ngạc a Trần Húc. Zvláště Trần Húc byl schopným kandidátem, který zrovna vedl vojska do boje proti Čamům, ale i Trần Ngạc byl schopný vojevůdce, který v tom času řešil problémy s povstalci v regionech. Trần Hiệna kronikáři považují za pomateného člověka, který měl být loutkou v rukách Lê Quý Lyho. Trần Phủ za něj alespoň v souladu se svým přesvědčením stačil provdat svou vlastní dceru (Thục Mỹ). Boje proti Čamům skončily neúspěchem a v roce 1377 se Ché Bồng Nga podruhé dostal do Thăng Longu a vydrancoval jej. Zanedlouho poté se z jihu navrátil neuznaný Trần Phủův syn generál Trần Húc, který se s Ché Bồng Ngou spojil a dostal i čamskou princeznu (Maspero 1928: 211). Trần Húc se chtěl prohlásit císařem, ale neuspěl ani tehdy, když za ním již potřetí přišel sám Ché Bồng Nga se svými vojsky. Čamové však jen potřetí vyloupili hlavní město a odtáhli.

Vietský dvůr se snažil co nejrychleji přistoupit ke zbrojení a potřeboval k tomu zintenzívnit výběr daní. Tradiční systém výběru daní z obdělávané půdy kolaboval, protože většina půdy přešla ze soukromého vlastnictví rolníků do rukou nobility – velkostatkářů. Lê Quý Ly proto prosadil reformu, podle níž se daně začaly vybírat „z hlavy“. Již roku 1380 byl díky daňové reformě přes veškeré doprovodné útrapy vybrán dostatek financí na zbrojení a vedení boje. Čamové nečekali, napadli Nghê Anh a Thanh Hóa, ale byli po krutém boji odraženi.

Situace byla tak vážná, že museli být rekrutováni i mniši a po celé zemi se konaly preventivní přípravy na další čamský vpád. K tomu došlo v roce 1383, kdy Ché Bồng Nga napadl rovinu Rudé řeky přechodem přes hory provincie Thanh Hóa. Obrana hlavního města byla tentokrát úspěšná, ale starší císař Trần Phủ utekl z hlavního města do ústraní a reálnou moc nadále držel jen Lê Quý Ly a jeho přívrženci (Maspero 1928: 214). Příslušníci rodu Trần si to uvědomovali, ale nebyli schopni podniknout nic a raději s Lê Quý Lym vycházeli po dobrém. Zoufalá předzvěst pádu dynastie se začíná v této době objevovat v básních psaných členy císařského rodu.

Po čtyřech letech v roce 1387 se Trần Phủ opět vrátil do hlavního města. Pravděpodobně bez jeho přičinění se císař Trần Hiệna pokusil o vzpouru proti Lê Quý Lymu. Lê Quý Ly však dosáhl jeho sesazení a nakonec jej popravil i s jeho přívrženci. Poté nechal Lê Quý Ly dosadit desetiletého Trần Nguyena a oženil jej se svou vlastní dcerou, do nejvyšších funkcí navíc dosadil své straníky, aby mohl vládnout sám. Situace Lê Quý Lyho se však zhoršila, když v roce 1389 neuspěl

v novém tažení proti Čamům a z boje utekl. V hlavním městě se stal terčem dvorské i veřejné kritiky a do vedoucí vojenské funkce byl na místo něj dosazen Trần Khát Chân 陳渴真, kterému se podařilo zaútočit na Ché Bông Ngovu loď a Ché Bông Ngu zabít.¹¹ Čamové po dvaceti letech bojů ovládli dnešní provincie Quảng Bình, Quảng Trị, Thừa Thiên a částečně Nghệ An a Hà Tĩnh, které museli nyní Vietové pod vedením Lê Quý Lyho získat zpět.

13.5 Růst moci Lê Quý Lyho

Lê Quý Ly sice čelil veřejné kritice, měl však svou hustou síť donašečů a veškerý odpor se mu dařilo tvrdě potírat. Lê Quý Ly se chtěl opřít o konfuciánskou politickou teorii, kterou si však značně přizpůsoboval svému pojetí. Za největší osobnost minulosti považoval Vévodu z Zhou, kterému se chtěl připodobnit, ačkoli mu v tom prozatím překážel starší císař Trần Phủ. Za nejvyššího učence považoval předchůdce neokonfuciánského myšlení Han Yuho 韓愈 (768–824). Naopak si dovolil částečně kritizovat Konfucia a ještě kritičtěji se stavěl k neokonfuciánským učencům dynastie Song, kteří mu připadali příliš omezení a zahledění do literární a exegetické práce. Ke své vládě sice učence potřeboval, ale zároveň je přísně kontroloval.

V roce 1394 mu Trần Phủ věnoval obraz tzv. čtyř pomocníků: Zhou gong/Chu Công 周公, Huo Guang/Hoác Quang (zemř. 68 př. n. l.),¹² Zhuge Liang/Gia Cát Lượng 諸葛亮 a Tô Hiến Thành 蘇憲城 (zemř. 1179). Jednalo se o historické osobnosti vysoce hodnocené tradiční historiografií za jejich lojalitu dynastii, za jejíhož nedospělého vládce fakticky vládli.¹³ Krátce před svou smrtí Trần Phủ doporučil při oficiální příležitosti Lê Quý Lyimu, aby v případě, že bude císař z rodu Trần slabý a neschopný vlády, jej raději na trůně osobně nahradil.

Lê Quý Ly pocházel z rodu Hồ, kdysi přisedšího z Číny, který zůstal významným lokálním rodem, až byl sloučen s místním aristokratickým rodem Lê. Jeho předci se pravděpodobně vyznamenali v bojích s Mongoly a Lê Quý Lyovy tety se již staly konkubínami císaře Trần Mạnh. Lê Quý Ly byl vzdělaný a velmi praktický člověk. Vyznal se ve vojenských záležitostech. Dobře hodnotil psaní v hovorovém jazyce. Systematicky sice usiloval o dynastickou změnu, ale měl také racionální představu o fungování společnosti. Protože Vietnam ohrožovaly mocenské ambice Mingů, snažil se jednat rychle.

11 Maspero 1928: 216–217, Whitmore 2011: 195–196.

12 Po smrti císaře Wudiho dynastie Han byl Huo Guang ustanoven regentem nedospělého císaře Zhao, později proslul svou odvahou sesadit nemorálního císaře Prince z Changyi a dosadit na jeho místo císaře Xuana.

13 TT VIII (ed. 吳士連等 1984–1986): 469/2.

13.6 Lê Quý Lyho převrat a založení dynastie Hồ

Po smrti Trần Phủa v roce 1394 Lê Quý Ly snadno izoloval teprve dospívajícího císaře, který navíc nevykazoval naděje na samostatnou vládu. Lê Quý Ly zavedl přísná nařízení, která měla zabránit jakémukoli odporu proti jeho osobě. V roce 1396 nechal laicizovat mnichy mladší 50 let a zavedl přísné náboženské zkoušky, které měly omezit počet mnichů a zpřísnit klášterní režim. Zakázal také držení mincí a zavedl lépe kontrolovatelné papírové peníze. Tyto změny byly zaměřeny na obchodníky, aby se nemohli vyhýbat císařské inspekci. Pro učence Lê Quý Ly zavedl nový obsah státních zkoušek, v nichž měly být základem klasické texty psané v hovorovém jazyce a ve znacích Chũ Nôm, k nimž údajně napsal i vlastní předmluvy. Aby zaměstnal generály a vojáky, připravoval nové tažení do Čampy. Při nich se mu podařilo získat dva čamské generály, kteří posléze věrně sloužili Lê Quý Lymu při ochraně jižních hranic. Aby se odpoutal od prostředí tranského hlavního města, přenesl hlavní město do svého rodného Thanh Hóia, kde založil na řece Mã nové hlavní město Tây Đô (Thăng Long se posléze přejmenoval na Dong Kinh). V roce 1398 byl císař přesvědčen k abdikaci ve prospěch Lê Quý Lyho dvouletého vnuka a posléze zabit v taoistickém klášteře. Zvedla se vlna odporu, ale Lê Quý Ly na ni odpověděl řadou poprav, vražd, všeobecným terorem a přísnými kontrolami včetně zákazu volného pohybu. Potlačil také povstání. Malého císaře sesadil a postupně všechny členy a přívržence rodu Trần vybil. Omezil také pozemkové majetky velkostatkářů, kteří museli povinně vykazovat svůj majetek. Zavedl novou administrativní správu, která měla mj. sloužit přípravě kandidátů státních zkoušek.

Načasování Lê Quý Lyho převratu úzce souviselo se situací v Číně. Do roku 1398 vládl zakladatel dynastie Ming, Zhu Yuanzhang, který prokazoval zjevnou náklonnost k dynastii Trần, a v případě převratu by bezpochyby vojensky zasáhl a zajistil její restauraci. Po Zhu Yuanzhangově smrti však vzplál boj o následnictví a mingský dvůr odvrátil pozornost od dění ve Vietnamu.

V roce 1400 Lê Quý Ly přijal zpět příjmení Hồ, stát přejmenoval na Đại Ngu (Da Yu podle jména bájného císaře Yu Shuna 虞舜, od něhož měl pocházet i rod vládců dynastie Zhou). Odvolání na čínský starověk mělo jednak ukazovat, že jižní stát – Vietnam – je stejně tak dědicem ideální doby čínského starověku, jako severní čínské dynastie, a za druhé, že Hồ Quý Lý se stal vládcem díky svým zásluhám a schopnostem, nikoli na základě rodinných svazků – tak jako tři bájní císařové. Pouze učinil mladším císařem svého mladšího syna Hồ Hán Thưonga, protože jeho matka byla transkou princeznou, ale i jeho starší syn Hồ Nguyễn Trùng zůstával aktivním spolupracovníkem svého otce. Hồ Quý Lý¹⁴ tak napodobil precedent z přelomu dynastií Lý a Trần, kdy noví vládcové

14 V té době tato kombinace nového příjmení a vlastního jména nebyla vůbec používána.

rovněž uměle dosáhli přerušení mužské linie předchozí dynastie a přenesli moc na zetě posledního císaře po ženské linii.

Hồ Quý Lý vytvořil systém věrných úředníků, které pověřoval donášením na ostatní. Obvinění byli podle svých postojů buď povyšováni nebo degradováni. V roce 1401 provedl Hồ Quý Lý detailní sčítání lidu, které souviselo i se zmíněnými reformami držení půdy a omezením vlastnictví otroků. Otroky nad povolený limit převedl do státních služeb a z jejich řad rekrutoval vojáky. Nespokojenost vyvolalo zvýšení daní, které Hồ Quý Lý nařídil platit v papírových penězích, jež sám nechal tisknout.

Mnohé z reforem se však Hồ Quý Lymu nedařilo realizovat (například klíčová reforma státních zkoušek). Důvodem byla jak nespokojenost obyvatelstva, tak především přípravy na válku s mingskou Čínou. Hồ Quý Lý jako svérázný konfuciánský filozof se také snažil změnit čtyřsetleté tradice sloužící k legitimizaci císařské moci. Zrušil každoroční oslavy císařových narozenin vycházející z domácích vietnamských tradic a místo toho zavedl oslavy svých sedmdesátých narozenin, při nichž rozdával dary stejně starým lidem, což byla běžná praxe čínských císařů. Obecně řečeno, Hồ Quý Lý nahradil dosavadní náboženskou loajalitu poddaných, která byla za dynastií Lý a Trần budována skrze každoroční státní oběti duchům a božstvům, loajalitou vynucovanou despotickým přístupem, loajalitou policejního státu. Oblíben byl Hồ Quý Lý překvapivě na jihu země, kde se za jeho vlády mnoho někdejších Čamů přidalo výslovně na vietnamskou stranu, přijalo vietnácká jména a dobrovolně se vydalo na cestu kulturní asimilace (Taylor 2013: 171).